

SPOUTANÁ DIVOČINA

JAN DUŠEK

DVANÁCTÝ DÍL CYKLU „SETKÁNÍ FÓRA OCHRANY PŘÍRODY“

Mgr. JAN DUŠEK
Ředitel Integra Consulting, pracuje
v DHP Conservation, spolupracuje
s řadou nevládních, veřejných
i soukromých organizací. Zabývá se
zejména ochranou vod a implementací
směrnice o stanovištích. Stál u zrodu
FOP a je v něm aktivní po celou dobu
jeho činnosti.

Příspěvek v minulém čísle časopisu byl
věnován výstupům z jedenáctého setkání
Fóra ochrany přírody zaměřeným na cíle
a smysl adaptačních a mitigačních opat-
ření. V tomto čísle se vracíme k tématu
divočiny, které bylo v rámci jarního setkání
také diskutováno.

Pojem divočiny již několik let hýbe českou
ochranou přírody, a proto se k němu Fórum
ochrany přírody opět vrátilo. Téma totiž
již bylo na setkání diskutováno [na podzim
roku 2015](#). Tentokrát byl pro diskuzi úmyslně
zvolen konfrontační základ založený
na kritice a obhajobě konceptu divočiny.
„Divočinou“ se přitom rozumí území po-
nechaná samovolnému vývoji (bezzásahovému
režimu), toto označení považují
účastníci setkání za praktické a vhodné.

PROČ DIVOČIT?

Diskutující postupně vyslovili a obhajovali
několik důvodů, proč některá území
v České republice ponechat samovolnému
vývoji. Zdaleka ne všechny z argumentů
jsou obecně přijímány, ale jsou více či méně
respektovány. I mezi těmi, kdo soudí, že
by divočina měla být nedílnou součástí
ochrany přírody, ale panuje zjevná pluralita
motivací.

Mezi takové motivace patří vytvoření
podmínek pro ochranu fenoménů, které
v krajinně intenzivně ovlivňované člověkem
nemohou vzniknout, a na ně navázané biodi-
verzity. Jde tedy o podporu tzv. přírodních
procesů, které pro některé ochranáře mají
samy o sobě vysoký význam. Vytvoří se
tak metaforická laboratoř, kde bude možné
sledovat, jak příroda reaguje mimo jiné (ale
nejen) na měnění se klima. Klíčové jsou také
kulturní důvody, pro mnohé diskutující je
princiálně důležité, aby člověk do části
přírody nezasahoval. Vyhrazená místa
pro divočinu bez intervencí mohou také
společnosti pomoci akceptovat samotnou
přítomnost přírody v krajinně.

Všechny naznačené motivace lze ale pod-
stoupit kritickému pohledu. Obzvláště
sporné jsou otázky spojené s přínosem
divočiny k ochraně středoevropské přírody.

Bezzásahový režim pomáhá biodiverzitě
jen v případě některých stanovišť. Je otáz-
kou, zda máme dost prostoru na vymezení
divočiny na úkor zásahů na podporu kon-
krétních druhů a společenstev. Argumenta-
ce ekosystémovými službami je i v případě
samovolného vývoje sporná a v praxi zatím
obtížně uchopitelná.

Na příkladu pokračujících sporů v NP Šu-
mava vyvstávají otázky, nakolik se budou-
cí území divočiny mohou opřít o záruky
dlouhodobé kontinuity přístupu k ochraně,
která je pro jejich smysl nezbytná.

K prosazení dalších území pro divočinu
bude třeba také podpora širší veřejnosti.
Je otázkou, zda vytvoření dalších referen-
čních ploch (charakteru přírodní laboratoře)
je pro společnost dostatečně silným ar-
gumentem, zejména uvážíme-li vnímání
mediálně známých a negativně prezento-
vaných aspektů, jako jsou kůrovcové kala-
mity. Stávající podmínky územní ochrany
většinou veřejnosti takové plochy uzavírají,
ale přirozený vývoj by měla mít možnost
sledovat právě co nejširší informovaná
veřejnost. Samostatnou otázkou je, kolik
lidí vlastně takový prožitek z pozorování
vůbec zajímá. Při probírání možností vzdě-
lávání veřejnosti na názorných příkladech
narazily diskuzní skupiny na limity dané
hlavně obtížnou srozumitelností problema-
tiky vyžadující pokročilé znalosti z oblasti
přírodních věd.

Zcela specifickým charakterem přístupu
k divočině je eticko-estetický pohled. Pro
část diskutujících je významným hledis-
kem ponechání svobody přírodě, ostatní
považují ponechání samovolnému vývoji
za typ ochrannářského managementu a pro
argumentaci emocionální hledisko praktic-
ky vylučují.

CUI BONO?

Divočinu není možné prosadit pro každý
typ biotopu a ani to nemá význam. Pro
bezzásahový režim se hodí vzorky lesních
stanovišť, které reprezentují naši přírodu.
Jedná se o notoricky probírané horské lesy
v celé škále typů stanovišť (případně s na-

Divočící řeky mohou být i pomalu tekoucí. Foto Martin Veselka

vazujícím primárním bezlesím), ale také o méně často diskutované lesní plochy. Mezi ty patří rozsáhlé suťové lesy, bučiny nebo smíšené lesy s bukem, doubravy a dubohabřiny a také lužní lesy. V případě lužních lesů má takový režim smysl pod podmínkou, že součástí lokality bude neregulovaná řeka s aktivním záplavovým územím. V doubravách a dubohabřinách má význam pro divočinu vymezit neoplocené plochy bez umělého doplňování velkých herbivorů nebo naopak oplocené plochy se zubry, koni nebo pratury.

Shoda panuje na tom, že alespoň vybrané vodní toky a jejich nivy by měly být ponechány samovolnému vývoji, protože zde je předpoklad kumulace všech pozitivních aspektů takové péče. Určujícím kritériem by mohla být morfologie koryta a ovlivnění zastavěných území. V ideálním případě by byla ochráněna říční krajina jako celek, ale smysl má pro takový účel hledat i dílčí části povodí. V souvislosti s mokřadními stanovišti vhodnými pro ponechání samovolnému vývoji byla na setkání zmíněna i vrchoviště. Mezi území divočiny by někteří účastníci zařadili i vzorky antropogenní krajiny, na kterých by bylo možné sledovat postupný vývoj. Taková potenciální území reprezentují smrkové monokultury, většina lesů středních a nižších poloh a další velice specifická stanoviště. Mezi ty patří louky zatížené vysokým přínosem dusíku (řada diskutujících takové plochy pro divočinu nepreferuje), postindustriální prostory, které je možné ponechat sukcesi, nebo post-imisní plochy, u kterých je nezbytné prokázat, že jejich součástí nejsou lokality, ve kterých je kvůli druhové ochraně nezbyt-

né aktivně bránit sukcesi. Samostatným a vysoce specifickým územím pro divočinu jsou podzemní prostory.

STAČÍ „NALAJNOVAT“ HŘIŠTĚ

Účastníci hodnotili vhodnost konkrétních území, jejichž části by bylo možné vymezit pro samovolný vývoj. Jako lokality hodné dalšího prověření byly jmenovány mokřady a lesy na Dokesku, Litovelské Pomoraví, vrcholové platě Krušných hor, bukové lesy na svazích Krušných hor, Křivoklátsko, oblast Soutoku Moravy a Dyje, Český les (konkrétně Havran, Velký Zvon a okolí), Chříby, dílčí místa v Beskydech a Javorníkách, Doupovské hory, nereakultivované výsypky na Mostecku, Chomutovsku a Sokolovsku nebo komplex dosud územně nechráněných doubrav a dubohabřin jako je část Bobravské vrchoviny.

Divočina potřebuje hlavně čas. Foto Lubor Ferenc

Diskutující se shodli, že ochranné aktivity by v územích divočiny měly být minimální. I proti invazním nepůvodním druhům by se mělo zasahovat jen v odůvodněných případech. Myslivost by měla být vyloučena. Každé území by mělo mít „narázníkovou zónu“, kde budou moci probíhat aktivity směřující k tlumení vlivů z území divočiny i opačným směrem.

Z pohledu využití stávajících právních nástrojů je pro ochranu možné použít kategorii národního parku (v rozsáhlých územích) nebo národní přírodní rezervace. Z právního hlediska může být nejjednodušší využití smluvní ochrany, která je ale vhodná jen pro území s několika málo vlastníky. Do úvahy připadá také zavedení nové formy zvláště chráněného území, k jejímuž prosazení by ale vedla obtížná cesta, a proto je vhodnější plně využít stávající nástroje. Klíčové je jasné formulování požadavků, které by měla právní ochrana zajistit, a současné zmapování a návrh řešení pro legislativní bariéry.

ZÁVĚREM

Účastníci setkání vyjádřili mnoho různorodých názorů na pojetí ochrany divočiny v ČR. Ani druhé setkání věnované tomuto tématu tak nevedlo k jednoznačným konsenzuálním závěrům. O to důležitější ale závěry ze setkání jsou pro jakékoliv navazující úvahy, protože ukazují směr, který by mohl být plně akceptovaný nejen v ochranné komunitě, ale také v celé společnosti.